

SCHJØDT

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
v/Siv Hallgren
Postboks 8026 Dep.
0030 OSLO

Sendt per e-post: post@gjenopptakelse.no

Oslo, 1. desember 2017
Dok.ref: 30138-504-5907119.1
Saksansvarlig advokat:
Cato Schiøtz

TORGERSENSAKEN – NÆRMERE OM AVFØRINGSBEVISET

I Innledning

30. oktober 2017 oversendte jeg en redegjørelse for barnålbeviset med utgangspunkt i gjennomgangen av høringen fra 2006.

I nærværende brev skal høringen vedrørende avføringsbeviset drøftes og knyttes opp til kommisjonens senere drøftelse i 2006-vedtaket. Det skal deretter i tillegg foretas en oppsummering av anførselene i begjæringen av 27. juni d.å.

Kommisjonens høring ble avholdt 30. mars 2006. Professor Ståle Eskeland og statsadvokat Jørn Maurud holdt innledninger, og det var en omfattende sakkyndig redegjørelse fra professor Per Brandtzæg knyttet opp til 62 foiler. Brandtzæg – som nå har avgått ved døden – var som kjent en usedvanlig høyt internasjonal respektert og anerkjent forsker.

Vi minner innledningsvis om at avføringsbeviset refererer seg til tre fragmenter:

- Avføringsfragment på Torgersens sko
- Avføringsfragment i den ene av Torgersens bukselommer
- Avføringsfragment på en av de beslaglagte fyrstikkesker i jakken som Torgersen hadde på seg ved arrestasjonen

For en nærmere redegjørelse for avføringsbeviset vises til begjæringen av 27. juni d.å., del 3 IV D (s. 154 flg.) og den inngående drøftelse av Nils Erik Lie av 4. juni 2015, som er inntatt i Bilagsbind C, bilag 5 s. 445 – 499.

II Situasjonen i 1958

A. Hvor sentralt var avføringsbeviset i 1958?

I begjæringen av 27. juni d.å. har vi på side 55 påvist at påtalemyndigheten anså at det var "overveiende sannsynlig" at samtlige avføringsprøver stammet fra avdøde, og at dette derfor ble tillagt betydelig vekt i Torgersens disfavør.

I 2006 var situasjonen at de senere sakkyndige uttalelser hadde medført at avføringsbeviset var sterkt svekket. Dette skyldtes blant annet at Den rettsmedisinske kommisjon hadde flere vesentlige innvendinger.

Det fremgår av høringen at statsadvokat Maurud innledningsvis prosederte på at vi ikke vet hva lagretten vektla, og om lagretten i det hele tatt tenkte på avføringsbeviset i sine overveielser.

Han prøvde å bortforklare utsagnet om at avføringsbeviset knyttet Torgersen til åstedet med "*overveiende sannsynlighet*" med at dette ikke betød annet enn at kravet til alminnelig sannsynlighetsovervekt (51 %) var tilfredsstillt.

Denne tolkningen av hva som ligger i "*overveiende sannsynlighet*" er søkt og uriktig.

Formodentlig står man overfor en strategisk anførsel fra påtalemyndighetens side: Når bevisverdien av et tidligere meget sentralt bevis ifølge alle sakkyndige er sterkt svekket, var det tydeligvis maktpåliggende for påtalemyndigheten i 2006 å nedtone den betydning påtalemyndigheten tillar dette beviset under hovedforhandlingen.

På side 468 – 477 i Lies gjennomgang gjengis avisreferatene fra hovedforhandlingen. De viser med all tydelighet hvor sentralt avføringsbeviset opprinnelig ble vurdert fra påtalemyndighetens side.

Det fremgår av referatene fra hovedforhandlingen at påtalemyndigheten opprinnelig mente at avføringsbeviset var et meget sterkt bevis som tilsa at Torgersen var skyldig: Mauruds påstand om at vi ikke vet om lagmannsretten vektla dette, fremstår som spekulativ og lite sannsynlig.

B. Kritikk av metode

Brandtzæg brukte atskillig tid på drøftelsen av professor C. S. Aasers arbeid, som han var til dels sterkt kritisk til. Faglig fremstår kritikken som begrunnet. Brandtzæg beskrev den metoden som ble forsøkt benyttet – serologisk fellingsreaksjon med anti-menneskeserum – som over 60 år gammel og komplisert og usikker. Han redegjorde deretter for en metode med immundiffusjon, som ble beskrevet som en svært enkel og meget følsom serologisk fellingsreaksjon i gelplater. Denne var utviklet av en forsker ved universitetet i Göteborg (Ouchterlony). Den var internasjonalt kjent fra begynnelsen av 1950-tallet og var beskrevet i nordiske fagtidsskrifter fra slutten av 1940-tallet. For Brandtzæg var det ufattelig at Aaser og Skulberg ikke var kjent med denne metoden. Han pekte imidlertid på at Aaser ikke var immunologisk skolert.

I tilknytning til foil 41 understreket han at det ikke er opplyst noe om hvordan prøvene ble oppbevart i perioden fra de ble tatt til de ble undersøkt, og at avføringsprøver må fryses for oppbevaring hvis de ikke er tørre.

Farge og konsistens, som Printz har pekt på, anså han som helt uvesentlig.

Brandtzæg så det også som sterkt kritikkverdig at Printz konsentrerte sine undersøkelser om likheter (foilene 53 og 54) i Printz' uttalelse av 17. januar 1958 side 2 – 3. Det kunne være celle-elementer i de forskjellige prøvene som var forskjellige, men dette var han ikke interessert i. Brandtzæg understreket i den anledning viktigheten av at man som vitenskapsmann må kunne vise at man ikke tar feil.

Brandtzæg – som var den eneste sakkyndige som ble avhørt – avsluttet med å konkludere med at han fant avføringsbeviset verdiløst.

Ingen andre sakkyndige ble avhørt av kommisjonen, og det ble hverken da eller senere reist kritikk mot Brandtzægs konklusjoner.

C. Ble spørsmålet om avøringsfragmentet på Torgersens sko var menneske- eller dyreavføring presentert for lagretten i 1958?

Brandtzæg uttalte avslutningsvis at det som "*plaget ham*", var at det ble funnet dyrehår i skofragmentet – mens det ikke var dyrehår i de andre prøvene.

Dette er selvfølgelig et helt vesentlig spørsmål: Hvis det ble funnet dyrehår i skofragmentet, kan dette ikke knyttes til Rigmor Johnsen.

Til spørsmålet om håret kom fra dyr eller menneske mente Maurud at dette måtte ha vært drøftet under hovedforhandlingen. Han fremholdt videre at forsvareren måtte ha anført at man i 1958 ikke kunne vite svaret på dette.

Dette er en gjetting fra Mauruds side og stemmer ikke med de foreliggende opplysninger om hva som ble uttalt under hovedforhandlingen. Vi viser i denne forbindelse til:

Morgenbladets referat 14. juni 1958:

"Advokat Blom kom også in på de såkalte tekniske bevis og sa at avføringsprøvene ikke inneholdt annet enn rester av det som alle almindelige mennesker spiser til daglig. Vi vet ikke annet enn at vedkommende må spist erter eller hvete."

Morgenposten 14. juni 1958 refererer Blom slik:

"Vet vi ellers egentlig hva vi trækker i omkring på løkker og gater, spurte han videre. Var det egentlig noen (sic) eiendommelig ved avføringen som ble funnet på tiltaltes sko. Absolutt ikke, det var avføring etter et menneske som hadde spist erter og hvete som er en vanlig og dagligdags kost. Man kan ikke her utelukke uheldige omstendigheter, sa han."

Vi kan således legge til grunn at spørsmålet om avføringsfragmentet stammet fra menneske eller dyr *ikke ble problematisert under hovedforhandlingen*. Hvis det hadde vært tatt opp av Aaser, ville det ha vært et tema under prosedyren, men Blom har åpenbart bare akseptert at det dreide seg om menneskeavføring. Denne konklusjonen er det ikke grunnlag for.

Vi har gjennomgått avgjørelsene forut for 2006 for å sjekke mulig omtale av dyrehår i turnskoprøven. Hårene var ikke et tema under behandlingen i 1973 – 1976 og heller ikke omtalt senere, hverken av Borgarting lagmannsrett eller Høyesteretts kjæremålsutvalg. Vi kan heller ikke se at dette i det hele tatt har vært problematisert. Vi kan heller ikke se at betydningen av hårene har vært problematisert av Den rettsmedisinske kommisjon.

Når det gjaldt funnet av hår, som Aaser *"ikke har kunnet identifisere"*, forsto Brandtzæg dette slik at Aaser ikke kunne identifisere hva slags dyr hårene kom fra, men at hund var den mest nærliggende kilde.

Bradtzæg understreket også at lite planterester trakk i retning av dyreavføring, og at hårfunnene burde gjort Aaser/Skulberg enda mer opptatt av å få gjennomført en tilfredsstillende serologisk undersøkelse.

Betydningen av at det var dyrehår i skofragmentet, er ikke behandlet av kommisjonen i 2006-vedtaket.

Den uttaler på side 210 at

"det må antas at Aaser var klar over at dyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen".

På side 215 heter det:

"Selv om det i 1958 fantes metoder for å fastslå om avføringsprøvene stammet fra menneske eller dyr, for eksempel ved å henvende seg til fagpersoner i Gøteborg, er ikke unnlatelsen av å foreta ytterligere undersøkelser et forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig."

Dette er misforstått. Det er ikke unnlatelsen som i seg selv skaper tvilen, men tilstedeværelsen av dyrehår. Og de manglende undersøkelsene, som kunne ha vært foretatt, underbygger utilstrekkeligheten av Aasers luktprøve.

Deretter gjengir kommisjonen tidligere utsagn om antatt utdyping under hovedforhandlingen – som vi imidlertid heller ikke vet noe om – og fortsetter:

"Kommisjonen bemerker i denne sammenheng at det av avisreferater fra hovedforhandlingen fremgår at de sakkyndige avga forklaring og svarte på spørsmål under hovedforhandlingen."

Vi har i denne forbindelse gått gjennom referatene fra hovedforhandlingen på ny. Det er intet som tyder på at det under eksaminasjonen ble stillet noen spørsmål i tilknytning til det forhold at det var dyrehår i det aktuelle avføringsfragmentet. De sakkyndige som har uttalt seg om avføringsbeviset, er i pressen omtalt slik:

Morgenposten 9. juni 1958:

"Professor Karl Svendsen Aaser uttalte seg om noen avføringsprøver fra tiltaltes gummisko og klær. Professoren slo fast at ekskrementene stammet fra mennesker, men at han ikke hadde kunnet påvise planterester."

Verdens Gang 9. juni 1958 gjengir Fürst slik:

"Det var karakteristiske celler som det hender jeg ser hos prøver fra pasienter. Både prøvene fra liket og på turnskoene inneholdt disse cellene."

Aftenposten 10. juni 1958:

"De sakkyndige, doktor Valentin Fürst, professor Henrik Printz og professor Ove Arbo Høeg forklarte seg om de undersøkelser av ekskrementrestene på Torgersens klær og turnsko, sammenlignet med prøver av ekskrementer fra åstedet. I samtlige prøver var det påvist karakteristiske celler av erteskolmer og partikler av sammalt hvete, og likheten var så påfallende at den neppe kunne være tilfeldig."

Arbeiderbladet 10. juni 1958 er mer detaljert:

"Lege Valentin Fürst, var dagens første sakkyndige, han hadde undersøkt avføringen som ble funnet på den døde og på åstedet, og dessuten på tiltaltes sko.. Han konkluderte med at likheten var påfallende.

- I det mikroskopiske bilde består 1/3 av tørrsubstansen av bakterier, sa han. Man finner dessuten forskjelligartede og delvis fordøyde partikler, og planterestene i substansene var lett å kjenne igjen. Avføringen på åstedet og funnene på tiltaltes sko inneholder karakteristiske celler, og i større mengder enn det jeg hittil har sett. De prismatiske celler i avføringen skriver seg temmelig sikkert fra erter.

- Det har vi fått opplyst at hun spiste dagen i forveien.

- Da kan det stemme.

- Professor Printz understreket hva hans kollega hadde sagt: det var store mengder av pallisadeceller i avføringen, og med det samme han så dem, var han sikkert på at avdøde hadde spist erter dagen i forveien. Det viste seg da også å stemme, og avskrapninger fra tiltaltes turnsko viste samme reaksjoner. - Dette er neppe tilfeldig, sa professor Printz. Cellene er påfallende like, farge og konsistens stemmer også. For meg er det ikke mulig å finne noen uoverensstemmelse – ekskrementene på turnskoen stammer fra avdøde.

En annen sakkyndig, professor Ove Arbo Høeg, hadde gjort de samme funn som sin kollega, og var også kommet til det samme resultatet. I tillegg til dette hadde han funnet andre flekker på tiltaltes turnsko som også inneholdt de karakteristiske cellene."

Referatene i Morgenbladet, Morgenposten og Vårt Land gjengir Fürst, Printz og Arbo Høeg på samme måte. Referatene inneholder ikke noe som ikke også fremgår av de sakkyndige skriftlige erklæringer, med unntak av at Printz, som ifølge Arbeiderbladets referat gjengitt ovenfor, synes å ha uttalt seg med enda større sikkerhet enn i den skriftlige

erklæringen. Aaser er, med unntak av omtalen i Morgenposten 9. juni 1958, ikke nevnt i referatene.

Avisreferatene gir derfor ikke grunnlag for å slutte annet enn at ingen av disse sakkyndige har utdypet eller korrigert sine skriftlige erklæringer, eller for å slutte at de i det hele tatt ble stilt spørsmål fra partene eller retten.

Kommisjonen fortsetter:

"Det må videre antas at de sakkyndige var kjent med [min understrekning] at pelsdyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen, at hunder spiste middagsrester, og at erter og hvete var en vanlig del av kosten på 50-tallet."

Dette samsvarer delvis med det som ble sagt i tilknytning til Aaser på side 211. Men det sentrale her er det som har vært understreket ved flere anledninger tidligere: Det avgjørende er ikke hva de sakkyndige visste eller ikke visste, men *hva som ble formidlet til lagretten*. Og ut fra de avisreferatene som er gjengitt foran, er det *ingen holdepunkter for at noe slikt i det hele tatt har vært omtalt under hovedforhandlingen*. Dette er en ren spekulasjon som det ikke finnes bevismessige holdepunkter for. Dyrehårene i turnskoprøven er med andre ord en ny omstendighet i saken, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Hårene – og det forhold at de tyder på at turnskoprøven stammet fra dyr – er nevnt nokså forsiktig og parentetisk i gjengivelsen av anførselene på side 167 og 175. Påtalemyndighetens uttalelse om hårene er gjengitt på side 181. Denne er interessant, fordi det er disse formuleringene om hva Aaser var kjent med, som går igjen i kommisjonens begrunnelse. Men slik påtalemyndigheten (statsadvokat Katteland) har formulert seg, kan dette vanskelig leses annerledes enn at hun er enig i at Aaser må ha konstatert dyrehår, men at han ikke har greid å konstatere hva slags dyr, altså det samme som Brandtzæg ga uttrykk for under høringen.

Kommisjonen fikk altså under høringen i 2006 en klar påminnelse om betydningen av dyrehårene, men har likevel unnlatt å drøfte betydningen av dette funnet i sin avgjørelse.

Dette er påfallende og representerer en mangel ved avgjørelsen. Og igjen: Det springende punkt er *hvordan avføringsbeviset står i dag*. Og når vi i dag kan konstatere at det var dyrehår i avføringen, betyr dette at avføringen ikke skriver seg fra avdøde. *Det er dette som er det sentrale* – og dette ble ikke forelagt lagretten.

D. Oppsummering

Professor Trond Eskeland og professor Ragnar Bye skrev i sin utredning med tittelen "Avføringsbeviset 1957 – 2004" på side 7:

"Gjennomgangen av undersøkernes rapporter ... viser entydig og udiskutabelt: Ingen av undersøkerne gjorde funn i avføringsprøvene som knytter Torgersen til åstedet eller avdøde ... Riktignok konkluderer undersøkerne med det motsatte, men konklusjonen er uten støtte i deres egne funn."

Professor Brandtzæg uttalte – slik det er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens 2006-avgjørelse s. 179 – 180:

"- Det finnes absolutt ikke noe grunnlag for å hevde at antatt avføring fra åstedet/offeret og spor funnet på tiltalte kan knytte Torgersen til drapet. Brandtzæg undertreker at han er veldig klar på dette punktet, ut fra sitt vitenskapelige ståsted. Avføringsbeviset er helt uten bevisverdi, og representerer et klassisk eksempel på hvordan sakkyndighetsarbeid som ser bort fra tilfeldigheter i funn, kan føre svært galt av sted og overkjøre sunn fornuft. Brandtzæg understreker at vitenskapsmenn ikke utelukkende kan bruke tall og P-verdi, men at de også må bruke sunn fornuft."

Vi gjengir også uttalelsen fra Den rettsmedisinske kommisjon fra 2004 – slik det er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse side 179:

"... felles for alle (de sakkyndige) er antakelig at de aldri hadde hatt lignende oppdrag. Ingen hadde erfaring med å "artsbestemme" avføring, ingen hadde antakelig erfaring engang med å identifisere et spor som avføring. Det er tvilsomt om noen av dem noen gang hadde sammenlignet avføringsprøver i den hensikt å bidra til å avgjøre om de kunne stamme fra samme eller ulik kilde. Det var neppe tilgjengelig noen skikkelig metodebeskrivelse for slike sammenligninger engang i i rettsmedisinske lærebøker (det er det knapt i dag heller). Og det verken fantes eller finnes gode kilder med informasjon til hvilken grad av individuell variasjon det er mellom ulike avførings"prøver"."

Det er derfor overraskende at disse klare uttalelsene ikke ble hensyntatt av Gjenopptakelseskommisjonen.

På side 218 i kommisjonens vedtak heter det:

"De nye rapportene som foreligger ved domfeltes begjæringen i 2005, herunder uttalelsen fra DRK og uttalelsen fra professor Brandtzæg, representerer kun en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958, som ikke under noen omstendigheter synes å være egnet til å føre til frifinnelse."

Kommisjonens uttalelse foranlediger fire kommentarer:

1. Det var uriktig av kommisjonen i 2006 å unnlate å hensynta det gale faktumet og den uriktige saksbehandling som ble påtalt av de sakkyndige og av den rettsmedisinske kommisjon.
2. Det som Den rettsmedisinske kommisjon konkluderte med, representerer det som det må antas å være "faglig enighet" om. Det var derfor galt å avvise de nye sakkyndige erklæringene under henvisning til at de ikke tilfredsstilte kravene til nye omstendigheter eller nye bevis i straffeprosesslovens § 391 nr. 3.

Det vises i denne forbindelse til Bjerke/Keiserud/Sæther: Straffeprosessloven, kommentarutgave, fjerde utgave, side 1320 – 1330, som gjør et unntak for nye sakkyndige vurderinger, hvis det bare dreier seg om "nyanser" med hensyn til

vurderingen. Denne begrensningen får ingen betydning for de sakkyndiges utredninger i nærværende sak.

3. Kommisjonens vurderinger har ikke betydning for vurderingen av forholdet til straffeprosesslovens § 392, *annet ledd*, hvor man som kjent ikke oppstiller et krav til nye bevis.
4. Endelig er det grunn til å understreke nok en gang at kommisjonen legger en gal lovanvendelse til grunn når den konkluderer med at de aktuelle sakkyndige erklæringene ikke under noen omstendigheter *synes å være* egnet til å føre til frifinnelse.

Dette er ikke spørsmålsstillingen: Spørsmålsstillingen er om kommisjonen – ut fra en totalvurdering av samtlige bevis, herunder avføringsbeviset, og etter en kumulativ vurdering – finner at den totale bevissituasjonen er slik at lovens vilkår "*egnet til å føre til frifinnelse*" er tilfredsstillt. Igjen og igjen vurderer kommisjonen hvert bevis enkeltvis – mens det springende punkt er i hvilken grad avføringsbeviset har vekt i *totalvurderingen* av om påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt.

Vi skal nedenfor i punkt III påvise ytterligere at kommisjonens 2006-avgjørelse ikke legger noen føringer med hensyn til vurderingen av den nye begjæringen om gjenåpning av 27. juni d.å.

Vi skal der foreta en individuell vurdering av henholdsvis fyrstikkeskefragmentet, lommefragmentet og skofragmentet og påvise at det foreligger nye analyser som viser ulikheter mellom disse prøvene og prøvene av Rigmor Johnsens avføring.

De anførselene som blir gjort gjeldende nedenfor i III, representerer derfor forhold som skal hensyntas ikke bare ved vurderingen i henholdt til straffeprosesslovens § 392, *annet ledd*, men også i henhold til vurderingen i § 391 nr. 3.

III Betydningen av 2006-høringen for vurderingen av anførselene i begjæringen av 27. juni 2017

A. Innledning

Vi skal i dette avsnittet oppsummere hvilke anførsler som gjøres gjeldende i forbindelse med avføringsbeviset og sammenholde det med 2006-høringen/2006-vedtaket.

Det er innledningsvis grunn til å minne om at avføringsbeviset ikke har noen betydning for spørsmålet om Torgersen drepte Rigmor Johnsen i den forstand at beviset ikke knytter seg til omstendighetene omkring selve drapet – kun den etterfølgende omstendighet, brannstiftelsen.

Her er det – som tidligere påpekt – noe påfallende. Det følger av påtalemyndighetens beskrivelse av faktum at det må ha vært nær kontakt mellom Torgersen og avdøde på drapstidspunktet. Det er da vanskelig å forstå at det på Torgersens klær ikke var noen spor

av avføring. Dette til tross for betydelige muligheter for at avføringen fra avdøde skulle smitte til Torgersens klær i forbindelse med:

- selve drapet
- bæringen av liket ned til kjelleren, og
- stabling av bålet.

Ved brannstiftelsen har det knapt vært kontakt med avdødes kropp, jf. påtalemyndighetens forutsetning om at bålet i det alt vesentlige skal ha blitt stablet før Torgersen forlot kjelleren, jf. påstanden om at barnålene i Torgersens dress stammet fra juletreet i kjelleren.

Sannsynligheten for at det skulle smitte avføring ved brannstiftelsen fremstår således som marginal i forhold til muligheten for spor på klærne som Torgersen hadde på seg på drapstidspunktet.

B. Fyrstikkeskefragmentet

Vi begynner med å diskutere betydningen av fyrstikkfragmentet.

Det overordnede spørsmålet er om avføringen på den ene fyrstikkesken tilsier/sannsynliggjør at Torgersen var på åstedet i forbindelse med brannstiftelsen, og at han i den forbindelse brukte den aktuelle fyrstikkesken.

Spørsmålet om avføring på fyrstikkesken må derfor drøftes *sammen med* de momenter som er drøftet i forbindelse med det såkalte fyrstikkbeviset.

Vi har i begjæringen av 27. juni på side 148-154 godtgjort at det er direkte usannsynlig at den aktuelle fyrstikkeske ble benyttet i forbindelse med brannstiftelsen: Det er overveiende sannsynlig at fyrstikkesken tilhørte Torgersens bror, Lorang, og automatisk fulgte med da Torgersen tok på Lorangs jakke da han forlot bopel i Tore Hunds vei 24.

Det er direkte lite sannsynlig at Lorang ikke benyttet disse fyrstikkene til å tenne sine sigaretter tidligere på drapskvelden da han var på byen.

Påtalemyndigheten prøver å få antall fyrstikker på åstedet til å samsvare med de manglende fyrstikker i esken. Hvis man legger til grunn at det var Lorangs fyrstikkeske, er det helt usannsynlig at han hadde to fulle esker da han kom hjem.

Hvis det således er Lorangs fyrstikker, svikter hele påtalemyndighetens teori.

Spørsmålet blir da om vår argumentasjon vedrørende at fyrstikkesken ikke ble benyttet på åstedet, står svakere som følge av at det ble funnet et avføringsfragment på esken.

Fyrstikkeskefragmentet er ikke av en slik bevisverdi at vi, ut fra en *totalvurdering* av alt som knytter seg til fyrstikkesken, skal konkludere med at denne delen av beviskjeden tilsier at Torgersen er skyldig.

Vi kan oppsummere:

- Avføringsfragmentet på fyrstikkesken må ses i sammenheng med fyrstikkbeviset for øvrig.
- Det fremstår som sannsynlig at avføringen er blitt påført av eieren/brukeren av fyrstikkesken tidligere på kvelden, det vil si Lorange Torgersen.
- Et helt sentralt moment ved totalvurderingen er det som ble påvist i begjæringen av 27. juni d.å.: Det er ikke identitet mellom innholdet av dette avføringsfragmentet og avdødes avføring.
- Konklusjonen er at denne delen av avføringsbeviset ikke knytter Torgersen til brannstiftelsen, hverken ut fra en isolert vurdering -- eller aller minst når man ser det i sammenheng de øvrige momenter som er behandlet ovenfor.
- Vi kan konstatere at denne delen av avføringsbeviset ikke ser ut til å ha vært et tema under 2006-avhøringen.
- Våre anførsler har heller aldri vært behandlet av kommisjonen, alle anførselene representerer nye omstendigheter i forhold til situasjonen i 1958.

C. Lommefragmentet

Det er innledningsvis grunn til å peke på at avføringen på lommefragmentet ble funnet på et helt atypisk sted.

Man skulle tro at det – i den grad det var avføringssmitte på Torgersens klær – ville bli funnet *på utsiden* av jakken eller *på utsiden* av buksene.

Det gjorde man imidlertid ikke. Fragmentet ble derimot funnet nede i venstre lomme i buksen – med andre ord på et sted hvor det lett kan oppstå et avføringsfragment på grunn av manglende hygiene. Dette fragmentet kan ha vært der i lengre tid – det er ikke noe i veien for at det kan ha vært i lommen både i uker og måneder.

Det er altså intet som ytre sett taler for at det skriver seg fra avdøde.

I tillegg kommer et annet helt sentralt moment, som også er fremhevet i begjæringen av 27. juni d.å.: Heller ikke på dette punkt viser en nærmere analyse at det er identitet mellom lommefragmentet og avdødes avføring.

Konklusjonen er at dette avføringsfragmentet ikke har *noen* bevisverdi for Torgersens skyld.

Heller ikke denne spesielle drøftelsen av lommefragmentet var et tema under 2006-avhøringen.

Det kan heller ikke sees å ha vært behandlet i forbindelse med tidligere begjæringer – og representerer nye omstendigheter i forhold til situasjonen i 1958.

D. Skofragmentet

Dette er den delen av avføringsbeviset som det – uten sammenligning – er brukt mest tid på.

Avføringsresten på skoene som Torgersen hadde på seg da han ble arrestert, er blitt gjenstand for inngående behandling i begjæringen av 27. juni d.å.

Det sentrale spørsmålet er også her om det er *identitet* mellom avføringsfragmentene på skoene og avdødes avføring.

Og her er det ikke likhetene som først og fremst er interessante – men – som Den rettsmedisinske kommisjon helt riktig påpeker – hvilke forskjeller det er.

Det sentrale funnet i dette fragmentet er at det her ble funnet dyrehår, formodentlig fra en hund. Det kan ses bort fra at det var dyrehår i ertesuppen som Rigmor Johnsen fikk servert hos arbeidsgiveren torsdag 5. desember 1957. Da har turnskofragmentet med nødvendighet en annen kilde. Vi har tidligere redegjort for at det sannsynligvis dreier seg om hund-avføring som Torgersen har tråkket i under trening på Ola Narr, og som har blitt hengende på skoene. Det er heller ikke omstridt at hunder på 1950-tallet ble foret med middagsrester, og at erter i samme periode var en del av det daglige kostholdet.

I 2006 fikk man en lett spekulativ diskusjon av om spørsmålet om dyrehår hadde vært et tema i forhold til lagretten.

Vi har påvist at dette etter all sannsynlighet ikke var et tema som ble brakt til lagrettens kunnskap, hverken av forsvarer eller av aktor. Det er derfor en ny omstendighet.

Men dette spiller ingen rolle i dag: I dag må vi gå inn i realiteten og diskutere spørsmålet om identitet på et helt fritt grunnlag.

Dette ble ikke gjort i 2006 og har heller ikke blitt foretatt i andre sammenhenger.

Vi vil avslutningsvis ta opp et nytt forhold som vi er blitt gjort oppmerksomme på etter at begjæringen av 27. juni ble sendt.

I sin uttalelse 16. januar 1958 skriver Fürst på side 6:

"13/1-58 ble prof. Printz anmodet om å undersøke de karakteristiske dannelser i avføringsprøvene for eventuelt å avgjøre hvor de stammer fra.

Han opplyste 15/1 at det er pallisade- eller stenceller fra erter eller bønner."

Han konkluderer på side 7:

"De mikroskopiske bilder av enkelte korn fra siktedes sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt viser meget stor likhet med hensyn

til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller (angivelig pallisadeceller fra erter eller bønner)."

I politiets logg er det innført 15. januar 1958:

"Wolff ringer: Prof. Printz og dr. Fürst har i dag meldt til lab. at det er funnet overenstemmelse i ekskrementene fra siktedes sko og fra den drepte. Bestanddelene er enten erter eller bønner."

I sin uttalelse 17. januar 1958 skriver Printz om telefonsamtalen med Wolff:

"Jeg meddelte til ingeniør Wolff pr. telefon at den myrdede hadde spist erter, sannsynligvis ertesuppe, i dagene umiddelbart før sin død og etterlyste mulige oppgaver over hva hun hadde spist i den tid."

I et avsnitt umiddelbart før har Printz beskrevet de aktuelle cellene som stammende fra *"det pallisadevæv som danner det ytterste lag i frøskallen hos erter"*.

Alternativet bønner er ikke nevnt. Men ut fra loggnotatet må det allikevel legges til grunn at han i telefonsamtalen med Wolff har nevnt både erter og bønner.

En mulig forklaring på denne uoverensstemmelsen kan være at Printz allerede 15. januar har fått vite at Rigmor Johnsen hadde spist ertesuppe 5. desember. Da har han fokusert på erter og sett bort fra alternativet bønner da han skrev sin uttalelse 17. januar 1958. Og etter dette har det utelukkende vært tale om celler fra erter når avføringsbeviset har vært diskutert. Men det må altså legges til grunn cellene alternativt kan stamme fra bønner. Betydningen av dette er det redegjort for foran.

IV Avsluttende bemerkninger

Når man skal foreta den endelige vurdering av avføringsbeviset, er spørsmålsstillingen hvilken verdi dette beviset har ved vurdering av vilkårene for gjenåpning i straffeprosesslovens § 392, annet ledd og § 391 nr. 3. Spørsmålet er ikke – slik det tidligere har vært formulert – hvorvidt avføringsbeviset medfører at dommen fra 1958 er uriktig, eller om vilkårene for frifinnelse er til stede.

Dette spørsmålet er – som nevnt – avhengig av en *totalvurdering*, hvorav avføringsbeviset inngår som ett av svært mange bevis.

Vi har i vår begjæring av 27. juni d.å. påpekt at det må foretas en individuell behandling av de tre forskjellige elementene som avføringsbeviset består av: Fyrstikkeskefragmentet, lommefragmentet og skofragmentet.

En slik individuell vurdering er tidligere ikke foretatt. Vi har sannsynliggjort at avføringsbeviset ikke – isolert sett – har noen bevisverdi som påtalemyndigheten kan påberope seg. Vi minner om Per Brandtzægs konklusjon om at denne delen av beviskjeden *"var verdiløs"* – uten at hans sakkyndige vurdering noen gang er blitt angrepet eller kritisert av etterfølgende sakkyndige.

Men vurderingen av avføringsbeviset stopper ikke ved en isolert vurdering.

Avføringsbeviset må dernest ses i sammenheng med de øvrige bevisene som knytter seg til spørsmålet om Torgersen oppsøkte åstedet i forbindelse med brannstiftelsen. Denne totalvurdering er foretatt i Del 4 i begjæringen om gjenåpning. Uansett er avføringsbeviset ikke av en slik bevisverdi at det – sammen med sakens øvrige bevis som refererer seg til dette spørsmålet – medfører at det er sannsynlighetsovervekt for at Torgersen dro til Skippergaten 6 b.

Det tredje og siste leddet i totalvurderingen er om de bevis som knytter seg til brannstiftelsestidspunktet er av en slik karakter, at konklusjonen i forhold til Torgersens påståtte tilstedeværelse er sannsynliggjort i en så stor grad at det får betydning for vurderingen av om han var til stede på *drapstidspunktet* – det er dette som selvfølgelig er sakens kjerne-spørsmål.

Vi har i nærværende punkt gått gjennom avføringsbeviset på bakgrunn av behandlingen og drøftelsen i 2006.

Vi kan konkludere med at denne ikke i dag kan tas til inntekt for at avføringsbeviset er et bevis som tilsier at Torgersen var Rigmor Johnsens drapsmann.

De anførsler som vi har gjort gjeldende i begjæringen av 27. juni vedrørende denne delen av beviskjeden, og den analyse som i denne forbindelse er foretatt, har ikke vært forelagt lagretten i 1958, og har heller ikke blitt behandlet av kommisjonen i 2006 – og langt mindre blitt drøftet slik straffeprosessloven forutsetter.

I dag kan vi trygt konkludere med at avføringsbeviset står i en totalt annen situasjon enn det gjorde i 1958, og at det ikke lenger er et moment som tilsier at Torgersen er skyldig.

Med vennlig hilsen
ADVOKATFIRMAET SCHJØDT AS

Cato Schiøtz
advokat

CC: Statsadvokat Lars Erik Alfheim, post.oslo@statsadvokatene.no